

Warszawa, 28 grudnia 2021 r.

dr P. Kurowski, IPiSS
dr hab. A. Sowa-Kofta, prof. IPiSS

Wartości i struktura minimum socjalnego z uwzględnieniem zmian wynikłych z pandemii wirusa SARS-CoV-2. Dane kwartalne w 2020 r.

Wybuch pandemii Sars-Cov-2, w Polsce i w wielu miejscach świata był kluczowym czynnikiem wpływającym na zachowania konsumpcyjne w 2020 r. Sytuacja epidemiologiczna i jej konsekwencje wpłynęły na decyzje dotyczące poziomu i rodzaju konsumpcji gospodarstw domowych w różnych obszarach i stały się także (po raz pierwszy w tak szerokim zakresie) częstym motywem deklaracji politycznych oraz polem działania władz publicznych w związku z potrzebą minimalizowania negatywnego wpływu pandemii na wzrost gospodarczy, zatrudnienie i dochody ludności.

Prezentując szacunki minimum socjalnego¹ za 2020 r. wskazywano, że prowadzone wówczas badania nad wartością minimum uwzględniają sposób zaspokajania potrzeb przy warunkach typowych. Zatem okoliczności, jakie niesie ze sobą pandemia koronawirusa nie były brane pod uwagę (por. Kurowski 2021). Na podstawie danych z prasy czy badań cząstkowych przyjmowaliśmy, że epidemia niewątpliwie wpłynęła na zachowania w sferze konsumpcji gospodarstw domowych. Niemniej jednak trzeba było poczekać na dane o zmianach struktury i zakresu konsumpcji w 2020 r. z dużej grupy badawczej.

Z końcem września 2021 r. ukazały się wyniki badań GUS nad budżetami gospodarstw domowych (GUS 2021). W oparciu o te dane oraz o dodatkowe informacje uzyskane z Departamentu Badań Społecznych GUS, z którym współpracuje IPiSS, badano stosowność wprowadzenia korekt w wartościach minimum socjalnego. Dane o wydatkach konsumpcyjnych w 2020 r. porównywano z analogicznymi danymi w kwartałach roku poprzedniego (2019). W zadaniu tym kierowano się następującymi zasadami:

1. Zakres potrzeb w grupach wydatków uznanych za kluczowe, tak dla życia jak i względnego poczucia komfortu, zostają utrzymane na tym samym poziomie. Do tych grup należą: żywność, potrzeby mieszkaniowe, ochrona zdrowia i higiena osobista.

2. Zakres potrzeb z pozostałych grup potrzeb (edukacja, kultura i rekreacja, odzież i obuwie, oraz transport i łączność) będą korygowane w porównaniu z danymi o niezamożnych gospodarstwach domowych w różnych przekrojach (kwintyle i decyle).

---

¹ Minimum socjalne to wzorzec wydatków niezamożnych gospodarstw domowych. GUS wykorzystuje wartości minimum socjalnego do wyznaczania tzw. sfery niedostatku, nie będącej sferą ubóstwa (por. GUS 2020). Model ten stosowany jest także jako punkt wyjścia w działaniach różnych instytucji publicznych i prywatnych (urzędy, banki, organizacje non-profit itd.). Więcej na temat zakresu zaspokajanych potrzeb w minimum socjalnym por. Kurowski 2019 oraz Golinowska, Kurowski 2018.

3. W analizie danych wydatków rzeczywistych w gospodarstwach domowych, skupiono się na gospodarstwach domowych ogółem, a pomocniczo na gospodarstwach pracowników oraz emerytów i rencistów.

Biorąc pod uwagę złożoność zmian w sferze konsumpcji w tym wyjątkowym czasie, jakim była pandemia, można przedstawić kilka danych ogólnych. Po pierwsze, w stosunku do wartości z 2019 r., wydatki gospodarstw domowych ogółem w 2020 r. spadły o 3,4% (por. Tabela 1). Z drugiej strony, w gospodarstwach uboższych były one wyższe niż w 2019 r. – w I kwintyli w 2020 r. wydatki wzrosły o 5,7% (zaś w I decyli o 15%) w relacji do 2019 r. Natomiast w gospodarstwach z wyższymi dochodami pojawił się spadek wydatków. W 2020 r. w gospodarstwach domowych z II i III kwintyla rozkładu dochodów, spadki te wynosiły odpowiednio o 2% i o 4,1%.² Niższe wydatki w porównaniu do 2019 r. dotyczyły zatem gospodarstw, w których była „przeźren” na oszczędności w wydatkowaniu przy jednoczesnym dostosowaniu się do warunków pandemii. Natomiast w gospodarstwach uboższych, najwyraźniej zaistniała konieczność poniesienia niezbędnych wydatków na dostosowanie, przy braku możliwości zaoszczędzenia w innych pozycjach ogółem budżetu. Wydatki gospodarstw domowych w 2020 r. zmieniały się w ciągu kwartałów, stosownie do rozwoju epidemii oraz ograniczeń sanitarnych.³ Bardziej szczegółowa prezentacja różnych kierunków zmian w sferze konsumpcji gospodarstw domowych wymaga osobnego opracowania.

Tabela 1. Rzeczywiste wydatki gospodarstw domowych
a wartość minimum socjalnego (dla gospodarstwa osoby dorosłej) w latach 2019-2020

	2019 (w zł)	2020 (w zł)	Zmiana do 2019 r. (w %)	2019 (w zł)	2020 (w zł)	Zmiana do 2019 r. (w %)
	Wydatki rzeczywiste gospodarstw domowych ogółem			Wartość minimum socjalnego dla osoby w wieku produkcyjnym		
Żywność	314,35	334,80	6,5	307,07	322,91	5,2
Mieszkanie: użytkowanie i energia	224,93	227,37	1,1	354,84	375,46	5,8
Wyposażenie mieszkania	70,58	69,17	-2,0	64,84	67,13	3,5
Odzież i obuwie	60,53	50,06	-17,3	56,09	45,60	-18,7
Zdrowie	64,30	64,03	-0,4	43,73	45,10	3,1
Transport i łączność	176,66	166,13	-6,0	93,34	89,27	-4,4
Rekreacja i kultura	82,53	69,47	-15,8	147,16	123,57	-16,0
Edukacja	18,77	12,26	-34,7	17,94	17,47	-2,6
Higiena osobista	40,29	39,72	-1,4	37,75	40,90	8,4
Pozostałe wydatki	198,80	176,60	-11,2	89,82	90,19	0,4
Wydatki ogółem	1 251,73	1 209,58	-3,4	1 212,59	1 217,61	0,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z Departamentu Badań Społecznych GUS.

W Tabeli 1 porównano zmiany wartości minimum socjalnego w 2020 r. (dla 1-osobowego gospodarstwa osoby w wieku produkcyjnym) po uwzględnieniu warunków pandemii Sars-CoV-2 oraz rzeczywistych wydatków gospodarstw domowych ogółem.

W Tabelach 2 - 5 przedstawiono skorygowane wartości minimum socjalnego w kwartałach I - IV 2020 r.

² Przeliczenia własne na podstawie danych z GUS.

³ W porównaniu do danych z 2019 r. wydatki gospodarstw ogółem w 2020 r. spadły najbardziej w II oraz IV kwartale (odpowiednio o 8,5% oraz 6,7%), czyli w okresie rosnących ograniczeń w poruszaniu się.

Tabela 2. Wartość minimum socjalnego z uwzględnieniem warunków epidemii Covid-19
(dane za I kwartał 2020 r., w zł)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa pracownicze						Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
	M+K/2	M+K	M+K +DM	M+K +DS	M+K +DM+DS	M+K +DM+2xDS	M+K/2	M+K
Żywność	323,22	646,43	899,18	978,84	1 231,59	1 564,00	306,20	612,39
Mieszkanie:	434,84	632,82	864,18	864,18	1 097,61	1 331,03	434,84	632,82
- użytkowanie i energia	369,68	552,47	772,56	772,56	981,50	1 189,12	369,68	552,47
- wyposażenie	65,16	80,35	91,62	91,62	116,11	141,91	65,16	80,35
Edukacja	19,11	38,22	93,73	173,22	228,73	382,84	0,00	0,00
Kultura i rekreacja	148,55	183,00	236,56	241,35	294,91	353,26	126,96	171,93
Odzież i obuwie	47,10	94,20	135,85	136,47	178,13	220,41	36,26	72,52
Ochrona zdrowia	44,84	85,26	116,38	117,82	148,94	181,51	87,29	170,16
Higiena osobista	39,92	77,78	93,07	112,21	128,05	162,61	31,64	61,21
Transport i łączność	84,28	149,97	443,26	454,77	454,77	466,27	101,64	172,53
Pozostałe wydatki	91,35	133,54	172,93	184,73	188,14	186,48	89,99	132,55
Razem	1 233,21	2 041,22	3 055,14	3 263,59	3 950,87	4 848,41	1 214,82	2 026,11
- na 1 osobę	1 233,21	1 020,61	1 018,38	1 087,86	987,72	969,68	1 214,82	1 013,06

Źródło: Obliczenia IPiSS na podstawie danych z Departamentu Badań Społecznych GUS. Symbole użyte w tablicy oznaczają odpowiednio: M – mężczyzna w wieku 25–60 lat, K – kobieta w wieku 25–60 lat, M+K/2 – wydatki na poziomie średniej arytmetycznej dla gospodarstwa mężczyzny i kobiety, DM – dziecko młodsze w wieku 4–6 lat, DS – dziecko starsze w wieku 13–15 lat. W przypadku gospodarstw emeryckich symbole M i K oznaczają odpowiednio mężczyznę i kobietę w wieku powyżej 60 lat.

Tabela 3. Wartość minimum socjalnego z uwzględnieniem warunków epidemii Covid-19
(dane za II kwartał 2020 r., w zł)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa pracownicze						Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
	M+K/2	M+K	M+K +DM	M+K +DS	M+K +DM+DS	M+K +DM+2xDS	M+K/2	M+K
Żywność	337,39	674,78	937,96	1 023,31	1 286,49	1 635,03	319,88	639,76
Mieszkanie:	442,66	644,13	880,49	880,49	1 119,34	1 358,17	442,65	644,13
- użytkowanie i energia	375,89	562,98	787,61	787,61	1 000,94	1 212,92	375,89	562,98
- wyposażenie	66,76	81,15	92,88	92,88	118,40	145,25	66,76	81,15
Edukacja	14,92	29,84	78,19	138,30	186,65	310,03	0,00	0,00
Kultura i rekreacja	110,03	135,51	174,81	179,04	218,35	261,89	93,42	126,30
Odzież i obuwie	39,44	78,88	113,32	114,20	148,65	183,97	30,33	60,65
Ochrona zdrowia	45,85	87,18	119,64	121,55	154,01	188,38	88,52	172,53
Higiena osobista	41,56	81,12	97,30	117,17	133,89	170,05	33,22	64,44
Transport i łączność	89,18	157,32	460,75	473,44	473,44	486,13	104,28	177,82
Pozostałe wydatki	89,68	132,21	171,75	182,85	186,04	183,75	88,98	131,99
Razem	1 210,70	2 020,97	3 034,21	3 230,35	3 906,86	4 777,40	1 201,28	2 017,62
- na 1 osobę	1 210,70	1 010,48	1 011,40	1 076,78	976,72	955,48	1 201,28	1 008,81

Źródło: jak w Tabeli 2.

Tabela 4. Wartość minimum socjalnego z uwzględnieniem warunków epidemii Covid-19
(dane za III kwartał 2020 r., w zł)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa pracownicze						Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
	M+K/2	M+K	M+K +DM	M+K +DS	M+K +DM+DS	M+K +DM+2xDS	M+K/2	M+K
Żywność	315,74	631,48	880,64	958,45	1 207,61	1 534,58	300,19	600,37
Mieszkanie:	443,88	646,77	884,55	884,55	1 124,79	1 364,96	443,88	646,77
- użytkowanie i energia	376,66	564,98	790,75	790,75	1 005,23	1 218,33	376,66	564,98
- wyposażenie	67,22	81,79	93,80	93,80	119,56	146,63	67,22	81,79
Edukacja	17,43	34,86	89,74	158,19	213,07	353,84	0,00	0,00
Kultura i rekreacja	117,50	144,77	187,12	191,11	233,45	279,79	100,34	136,27
Odzież i obuwie	47,76	95,51	138,14	138,01	180,64	223,13	36,89	73,78
Ochrona zdrowia	46,49	88,39	121,71	123,64	156,96	192,21	89,82	175,05
Higiena osobista	42,10	82,18	98,54	118,72	135,62	172,29	33,78	65,55
Transport i łączność	92,96	163,06	470,52	483,58	483,58	496,64	107,42	183,28
Pozostałe wydatki	89,91	132,09	172,26	183,37	186,79	184,70	88,99	131,67
Razem	1 213,77	2 019,11	3 043,22	3 239,62	3 922,51	4 802,14	1 201,31	2 012,74
- na 1 osobę	1 213,77	1 009,56	1 014,41	1 079,87	980,63	960,43	1 201,31	1 006,37

Źródło: jak w Tabeli 2.

Tabela 5. Wartość minimum socjalnego z uwzględnieniem warunków epidemii Covid-19
(dane za IV kwartał 2020 r., w zł)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa pracownicze						Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
	M+K/2	M+K	M+K +DM	M+K +DS	M+K +DM+DS	M+K +DM+2xDS	M+K/2	M+K
Żywność	314,00	628,01	875,89	952,00	1 199,88	1 523,88	298,69	597,38
Mieszkanie:	447,44	652,96	893,63	893,63	1 136,38	1 379,02	447,44	652,96
- użytkowanie i energia	380,37	571,21	799,77	799,77	1 017,04	1 232,91	380,37	571,21
- wyposażenie	67,07	81,75	93,86	93,86	119,34	146,11	67,07	81,75
Edukacja	18,41	36,83	91,43	162,93	217,53	362,04	0,00	0,00
Kultura i rekreacja	118,19	145,38	187,61	191,66	233,89	280,16	100,94	136,48
Odzież i obuwie	48,12	96,25	139,36	139,73	182,85	226,33	37,39	74,79
Ochrona zdrowia	45,55	86,45	120,36	122,44	156,35	192,34	89,19	173,71
Higiena osobista	42,27	82,50	98,83	119,27	136,15	173,04	33,95	65,86
Transport i łączność	90,66	159,04	451,03	463,77	463,77	476,52	104,85	178,95
Pozostałe wydatki	89,97	132,12	171,49	182,73	186,34	184,53	89,00	131,61
Razem	1 214,61	2 019,54	3 029,63	3 228,16	3 913,14	4 797,86	1 201,45	2 011,74
- na 1 osobę	1 214,61	1 009,77	1 009,88	1 076,05	978,29	959,57	1 201,45	1 005,87

Źródło: jak w Tabeli 2.

Literatura:

GUS (2021), *Budżety gospodarstw domowych w 2020 roku*, GUS, Warszawa.

Kurowski P. (2021), *Minimum socjalne w drugim i trzecim kwartale 2020 r.*, Polityka Społeczna nr 1/2021.

Kurowski P. (2019), *Rola progów minimalnej konsumpcji w polityce społecznej w Polsce*, Polityka Społeczna nr 4/2019.

Golinowska S. Kurowski P. (2018), *Koszykowe linie ubóstwa*, w: Golinowska S., *O polskiej biedzie w latach 1990-2015, Definicje, miary, wyniki*, WN Scholar, Warszawa.